

NOGLE ANMÆRKNINGER

OVER

AEGYPTENS FORFATNING OG TILSTAND

UNDER PTOLEMÆERNE,

af

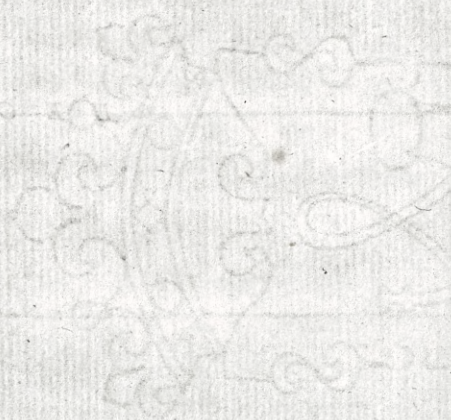
HEGEWISCH,  
Professor.

*Vid. Sels. Skr. I Deel, II Hæfte.*

A

ALCOHOLIC BEVERAGES

UNITED STATES DISTRICT COURT



IN WITNESS WHEREOF

Forfatningen og Tilstanden i et Land, hvori to Folkeslag boe, hvoraf det ene er oprindeligt i dette Land, det andet uden fra kommet dertil, og af hvilke hint havde oprettet en uafhængig Staet, men siden er blevet det andet underkastet, er en lærerig Gjenstand for en tænkende Elsker af Historien og Statistiken. Ægypten under Ptolemæerne befandt sig i denne Tilstand; man kan kalde det: det forgræskede Ægypten. Men man finder hverken hos de Gamle eller de Nyere nogen fuldstændig tilfredstillende Udvikling af dette Lands da værende Tilstand. Hos de Gamle finder man blot enkelte adspredte Efterretninger, hvilke dog udbrede meget Lys herover. Disse Efterretninger have ledet mig paa nogle Bemærkninger, hvilke jeg tager mig den Frihed at forelægge det kongelige Societæt i denne Afhandling.

Ptolemæerne lode Justits- og Politi-Forfatningen, saaledes som de forefandt den i Ægypten, uforandret. Begge disse Foranstaltninger vare fra de ældste Tider af bestyrede af Præstetanden. Medens Ægypten var uafhængig, udgjorde Præstetanden den første Rigs-Stand, den tog Deel i Lovgivningen. Denne

Forret havde de allerede mistet under Perserne, efterat Ægypten var af disse erobrede. Men den civile Forvaltning blev, under det Persiske Herredømme, i Præsternes Hænder. Ogsaa Ptolemæerne lode dem beholde denne, for saavidt de indfødte Ægypter stode under denne Forvaltning; Kongerne førte blot Overopsigten derover.

Ptolemæerne gave ligeledes Fremmede, der i heele Kolonier nedsatte sig i Ægypten, Frihed til efter deres egne Ideer og Sædvaner at indrette deres Justits- og Politi-Væsen, for saavidt det angik dem allene. Disse Fremmede vare for det meste Grækere eller Jöder. Strabo (xvii, 807) omtaler imidlertid en Colonie af Babylonier. Men naar Kongerne anlagde en ny Stad, saa er det sandsynligt, at de da have efter eget Tykke bestemt Forfatningen og Indretningen i samme. En saadan Stad, anlagt af Ptolemæus Philadelphus var Arsinoe eller Kleopatris ved det røde Hav.

Ptolemæerne fulgte i dette Stykke den samme Maxime, efter hvilken næsten alle Erobrere have handlet. De afholdt sig sædvanlig fra at indføre en ganske ny Tingenes Orden i de erobrede Lande, enten fordi de ansaae det betænkeligt, at nedrive en ved Tidens Længde grundfæstet Bygning, for at opføre en ny i dens Sted, eller fordi de ikke skjöttede om, at befatte sig med Ting, der ingen umiddelbar Indflydelse havde paa deres Herredømme.

Saaledes havde, for Ptolemæerne, ogsaa Perserne i Ægypten ladet alting paa den gamle Fod. Saaledes have baade Mogolerne og Engellænderne ladet alt det i Hindostan uforandret, der henhører til Justitien og Politiet. Endog Rommerne, som ellers plejede at indføre deres Love og deres Justits-Forfatning i de af dem erobrede Lande, behandlede dog Ægypten, efterat

de havde underkastet sig dette, efter ovenanførte Maxime. Derfor vare de ældgamle ægyptiske Indretninger i disse begge Stykker endnu til efter Kristi Födsel; og vi kjende dem just derfor saa godt, fordi romerske og græske Skribenter, der levede under Kejserne, f. Ex. Diodorus fra Sicilien, Strabo og Ammianus Marcellinus have, som Öjevidner, skrevet om de endnu dengang bestaaende ægyptiske Indretninger.

Præsterne vare endnu hos de indföde Ægypter den arvelige lærde Stand, af hvilken Justits-Embederne bleve besatte; de överste Retter vedbleve, ligesom de under de gamle Konger vare indrettede; Processer bleve endnu förte efter den gamle Form, og Domme afsagte efter oprindelig ægyptiske Love. Endog i Alexandrien, omendskjönt alle Indretningerne i denne Stad udstammede deels fra Alexander, som havde bygget den, og deels fra den förste Ptolemæus, havde de indföde Ægypter, som udgjorde en betydelig Deel af Indbyggerne, deres egen nationale Övrighed. De havde deres egen Dommer, og deres egen Archivarius. (Strabo xvii, 797). I Spidsen af deres Colonial-Forfatning stod en, som i det græske Sprog havde Titel af *Exeget*, Fortolker (Strabo paa anf. Sted), formodentlig fordi han dömt i sidste Instants, naar der var Strid om Meningen af gamle ægyptiske Love og Rets-Sædvaner; Exegeten havde endnu under Romerne den Forret, at bære Purpur.

Fandt nu de græske Konger det raadeligt; endog i den af dem selv opbygte Bye, at give de Ægypter, som deri nedsatte sig, en National-Forfatning; saa bliver det höjst sandsynligt, at de have ladet de oprindelig ægyptiske Stæder beholde deres gamle Forfatning.

Man kan ikke antage, at Grækerne meget have nedsat sig i de oprindelig ægyptiske Stæder. Begge Nationers Karak-

ter og deres Sæder vare alt for forskjellige til, at det skulde kunne have staaet enkelte Græker an at boe midt imellem Ægypter. Naar Grækerne vilde nedsætte sig uden for Alexandrien, saa anlagde de heller nye Kolonier paa ubeboede Steder, af hvilke dog ikkuns synes at have været faa. Staden Ptolemais i den Thebaiske Nomos var anlagt af Grækerne, og havde en græsk Forfatning (*συστημα πολιτικον εν τω ἑλληνικῳ τροπῳ* Strabo xvii, 813); at Strabo bemærker dette ved dette ene Sted, er et Beviis, at den græske Forfatning ikke fandt Sted i de andre Stæder.

At man tillod Jöderne i Ægypten deres Autonomie, er bekjendt nok. Jöderne, som et yderst vindskibeligt Handels-Folk, havde de første Ptolemæerne draget ind i Landet ved store dem tilstaaede Begunstigelser. Strabo anfører et Træk af deres Handelspolitik (xvii, 800). For at skaffe deres to Landsprodukter, som stærk søgtes, en større Værd, dyrkede de Palmtræet, som bærer Dadler, og Balsamtræet ikkun paa visse Steder. Det er bekjendt, at man forekaster et nyere Handelsfolk en lige Politik. Man siger, at Hollænderne af Vindesyge holde Priserne paa nogle Specerie-Sorter, som af Naturen frembringes rigelig i deres Besiddelser, i Vejret, ved at tilintetgjøre Overflödigheden af disse, og indskrænke deres Dyrkelse.

Jöderne vare dentid allerede ogsaa bekjendte som fortrinlige Financiers og Banqviers. De vare sædvanlig Forpagtere af de kongelige Indkomster i Ægypten. Financerne og Militæren vare de to Hoved-Anliggender under Ptolemæerne. Det er derfor ikke at undres over, at Jöderne ofte udnævnedes til at bestyre Financerne, og bleve saaledes anseete som de første Ministre. Af Jöder, som beklædede disse Poster, vare Onias

og Dositheus under Physkon og Calcias og Ananias under Kleopatra I.

Ægypten holdtes af de Gamle for det rigeste af alle Lande, og for det, som svarede de største Afgifter. Efter Diodor fra Sicilien (xvii, 22) vare de kongelige Indkomster over 6000 Talenter. Efter Strabo (xvii, 798) skal Cicero, i en Tale i Senatet for den fordrevne Konge Auletes, have anslaaet hans Indkomster til 12500 Talenter. Diodor skrev under Augustus. Det er ikke rimeligt, at de Indkomster, som Kongerne havde i Cicero's Tid, skulde under Romerne saa hastig have aftaget til mindre end det Halve. Det er endog saa ikke usandsynligt, at de 6000 Talenter hos Diodor ere blot at forstaae om Indkomsterne af Hovedstaden. Diodor omtaler dem i Beskrivelsen af Alexandrien. Han angiver Tallet paa dens Indbyggere, og tilføjer umiddelbar derefter: "Indkomsterne af Ægypten skulle udgjøre over 6000 Talenter." I denne Forbindelse bliver det rimeligt, at Ordene, *af Ægypten*, forskriver sig fra en Afskriver. Diodor talede rimeligviis blot om Indkomsterne af Staden, af hvilken han giver en Beskrivelse. Det kom maaskee en Afskriver utroligt for, at en eneste Stad skulde indbringe saa meget, og denne vovede da at forbedre sin Autor. Imidlertid vil det ikke forekomme nogen Statistiker utroligt, at en stor Hovedstad, der tillige er en stor Handelsstad, kan allene svare Halvdelen af alle en Stats Indkomster. Vare de 12500 Talenter, hvortil Cicero skal have anslaaet Indkomsterne af Ægypten, Attiske Talenter, saa vilde de i vores Penge omtrent udgjøre 15 Millioner Rigsdaler; vare de derimod Alexandrinske Talenter, saa udgjorde de kuns omtrent 6 til 7 Millioner Rigsdaler. De anførte Skribentere have ikke angivet, hvilket Slags Talenter

de meente. Rimeligviis er det dog Attiske, eftersom disse vare Grækerne mere bekendte, og Grækerne desuden, saavel som Romerne, naar de regne efter Talenter, sædvanlig pleje at forstaae Attiske. Man vil undre sig, at en Stat, der hos de Gamle var saa berømt for sin Rigdom, ikke har indbragt uden omtrent 15 Millioner. Men man bör erindre, at Guld og Sölv langt fra ikke vare i saadan en Overflod hos de gamle Nationer, som de ere det i Europa i vore Tider, efterat de Amerikanske Bjergværker ere fundne.

Gibbow (History of the decline and fall of the Roman Empire. Ch. vi) skatter den romerske Stats Indkomster under de förste Kejsere for omtrent 20 Millioner Pund Sterling; hvilket gör omtrent 120 Millioner Rigsdaler. Ægypten var af de 14 Provindser, som det Romerske Rige bestod af, den mindste i Omkreds; men efter det, som ovenfor er bleven angivet, udgjorde Ægyptens Bidrag et ottende Deel af den samtlige Indtægt.

Polemærnes, som alle Fyrsters, dem Erobrings-Retten har sat paa Thronen, andet Hovedanliggende var Militæren. Efter Appianus's, en meget god Autors, Vidnesbyrd (Præt. 8.) skal den have bestaaet af 200,000 Mand til Foeds, 40,000, til Hest, 300 Elephanter, 200 Stridsvogne, 1500 Krigsskibe, og en utallig Mængde smaae Fartöjer. Men umulig blev en saadan Krigsmagt holdt bestandig; sandsynligen, ikkuns under de tre förste Ptolemæer, som förte mange og lykkelige Krige, og besadde, foruden Ægypten, ogsaa Syrien, Öen Cypern og adskillige betydelige Provindser i Lille-Asien. Alle disse Blande tabtes under deres Efterfölgere. Under disse maae Ægyptens ordentlige Krigsmagt have været langt ringere, end den af Appian angives. Da Cæsar, forfölgende Pompejus efter



det Pharsaliske Slag, kom til Ægypten, bestod Armeen der af 20000 Mand til Fods og 2000 til Hest. (Cæsar de b. c. III, 110).

Ptolemæernes Tropper bestode af lejede Folk af allehaande Nationer. De maatte bestandig recruterer uden for Landet, eftersom de Indfødte, endog om disse nedstammede fra Nationer, der bleve holdte for udmærket delige til Krigstjeneste, artede saaledes ud, deels ved Virkning af Climaten, og deels ved den udsvævende Levemaade i Stædene, at de bleve uskikkede til al Disciplin. Saaledes gik det endog med de til saa stræng Disciplin vante Romere, naar de kuns nogen Tid havde lagt i Besætning i Alexandrien. Deres Udartelse faldt Cæsar i Öjnene (de b. c. paa anf. Sted).

Antager man alle dem af den förste Ptolemæus's Efterkommere, som paa nogen Tid have siddet paa den ægyptiske Throne, for Konger af Ægypten; saa har der været af denne Familie 16 Konger og 2 regjerende Dronninger. Men da der af disse Konger vare undertiden flere, som paa een Tid gjorde Paastand paa Kronen; da af disse snart den ene, snart den anden kom, efter at have fordrevet sin Modstander, i Besiddelse af Riget, men vel ogsaa, ved Lykkens Forandring, maatte igjen overgive denne dette; saa opstaaer det Spörgsmaal, hvilke af disse vare retmæssige Konger? Claudius Ptolemæus, som selv levede i Ægypten, og om hvem man kan antage, at han vel var i Stand til at dömmen i denne Sag, har kuns i sin Fortegnelse 9 Konger og ikkuns 1 Dronning. Han synes altsaa at have holdt de övrige 7 Konger og den anden Dronning for uretmæssige Besiddere af Thronen. Var der da en Successions-Lov, tvertimod hvilken disse Usurpatorer havde bemægtiget sig Regjeringen?

En Successions-Lov i en paa Erobring grundet Stat, kan ikkuns enten forskrive sig fra den første Erobrers Villje, eller fra et Forlig imellem hans Afkom. Den første Ptolemæus udgav ingen Forordning om denne Gjenstand, men, forbigaaende sine ældre Sønner af sine tidligere Ægteskaber, udnævnte vilkaarlig sin yngste Søn af hans 2den, da levende Gemalinde, til sin Efterfølger. Ved denne Fremgangsmaade synes han at have berettiget enhver af sine Efterkommere, til at forfare ligesaa vilkaarlig som han i dette Stykke.

Den anden Ptolemæus havde 2 Sønner; den ældste, Evergetes, fulgte Faderen i Regjeringen, og lod sin mod ham rebellerende Broder dræbe. Ingen af Skribenterne berette os, om Evergetes af sin Fader var udnævnt til hans Efterfølger, eller om han maaskee, som den ældste, har troet sig beføjet til at tage den ledig blevene Throne i Besiddelse, og derfra udelukke sin Broder. Ogsaa om Aarsagen, hvorføre den anden Broder rebellerte, om han paastod at have nærmere Ret til Thronen, eller forlangte Riget, som en Familie-Ejendom deelt, derom sige de Gamle os intet. Det vilde blive kjædsommeligt at anføre flere Exempler af dette Slags.

Men et Forfald under den 5te Ptolemæus, med Tilnavn, Epiphanes, er mærkværdigt. Han var først 5 Aar gammel; da han kom til Regjeringen. Et Partie ved Hoffet, der gjerne vilde, som Formyndere, forskaffe sig Regjeringen, men havde et Modpartie mod sig, sammenkaldte dem, som vare i Alexandrien af Macedonisk Herkomst, og søgte ved deres Tilstaaelse at skaffe sig en paa Retten støttet Grund, og en Støtte imod deres Modstandere. Men de bedroge sig i deres Forventning, da denne Folkeforsamling eller disse Stænder, hvad man vil kalde dem, erklære sig for Modpartiet. Af

hvad for Medlemmer denne Forsamling bestod, som da afgjorde en saa vigtig Punkt af Statsretten; om alle i Alexandrien boende Macedonier, eller blot de Macedoniske Tropper, eller kuns deres Officerer bleve kaldte til denne Forsamling, derom finde vi ingen Efterretninger.

Epiphanes efterlod sig to mindreaarige Sønner, hvoraf den ældste, Philometor, under sin Moders Formynderskab, besteg Thronen. Men efterat begge Brødrene vare blevne myndige, forlangte den yngre, Physkon, at de ægyptiske Stater skulde deles. Begge Brødrene vendte sig til Romerne, som Voldgiftsmænd, og disse dömte, som det synes, efter den Idee, at Monarkiet, som en Familie-Ejendom, burde deles imellem begge Brødrene. Der kunde anföres flere lignende Exempler, at der hverken var nogen Statsret i Ægypten, eller nogen Familie-Lov i den Ptolemæiske Familie, hvorefter Successionen var bestemt og fastsat. Det er mærkværdigt, at ingen af de gamle Folkeslag, eller af de gamle regjerende Familier have indseet Nyttten af en Successions-Lov.

De gamle Forfattere, som have skrevet over Ægypten, stemme alle deri overeens, at det i Folkemængde har overgaaet alle andre Lande. Nogle af disse Forfattere angive bestemte Tal, som bevise den højeste Grad, hvortil Befolkningen kan stige. Jeg vil af disse Beretninger först anföre dem, hvis Tilforladelighed kunde ved förste Öjekast synes mistænkelig, fordi man finder dem hos en Digter. Theokrit nemlig i sin 17de Idylle, hvori han besynger Ptolemæus Philadelphus's Lov, siger ganske prosaisk: denne Konge besidder tre og tredive tusinde trehundrede og tredive beboede Steder. Dette Sted giver Anledning til adskillige Spörgsmaale. Skulde saa prosaiske Vers, der bestaae af lutter Talord, i et saa

skjønt Digt af en fortreffelig Digter, ogsaa vel være ægte? En af mine Venner sætter dette Steds Ægthed meget i Tvivl, og paastaaer ligefrem, at kuns en Munk i Middelalderen, og ikke en Theokrit, har kunnet gjøre saadanne Vers. Jeg tilstaaer derimod, at disse Vers synes mig fuldkommen passende til den landlige Tone, som hersker i det hele Digt. Det er ganske i Karakteren af den uerfarne Simpelhed, naar den beundrer noget Stort, da at ville udtrykke dette Store med Tal. Men forudsat ogsaa Ægtheden af Versene, saa opstaaer det Spørgsmaal, hvad Digteren har forstaaet under beboede Steder? Man bemærke, at i Originalen staaer Ordet *πολιεις*, hvilket sædvanlig betyder Stæder. Imidlertid indsees let, at ikke Stæder, og endnu mindre, befæstede Steder, hvorfor Erbanus Hesus i sin latinske Oversættelse a) har taget det, kunne her være meente. Det græske Ord *πολις* betyder ikke altid en Stad, men ofte et Sted, hvor flere end en Familie boer tilsammen.

Men kan nu dette Sted gjelde som et Vidnesbyrd? Eller indeholder det ikkun et Folkesagn? Man kan sikkert antage det første. Theokrit havde opholdt sig ved Ptolemæus's Hof. Der vare skeete Folketællinger. Jeg skal strax nævne en anden troværdig Skribent, som omtaler disse Tællinger. Theokrit kunde altsaa have denne Beretning af en tilforladelig Kilde, og de bestemte Tal, han angiver, lade formode, at han havde den derfra. Folkesagn lade sig sædvanlig nøje med runde Tal.

a) Han oversætter saaledes:

Illi ter centum celsis stant mœnibus urbes,  
Inde supra tres Myriadas, tria millia; porro  
Adde duas triadas, pone insuper hendecadas tres.

Nu opkommer det Spørgsmaal, om dette af Theokrit angivne Tal allene skal forstaaes om Ægypten, eller tillige om alle de betydelige Bilande, som Philadelphus besad. Reiske paastod det sidste, og meente, at Theokrit, efter at have i det 80 til 86 Vers angivet dette Tal, tilføjer i det 86 og følg. Vers Bilandene, hvorover Ptolemæus, foruden Ægypten, regjerede, for ved Optællelsen af alle disse Lande at gjøre det næsten utrolige Antal af Stæder begribeligt. Men herimod mærkes, at det 86 Vers hænger sammen med de foregaaende ved Partiklerne *ὅτι μὲν*. Disse Partikler maatte her, efter Reiskes Erklæring, betyde en Causal-Forbindelse, og man maatte oversætte: Thi Ptolemæus hersker ogsaa over endeel af Phoenicien, Arabien og s. v. Men denne Betydning af disse Partikler er i det ringeste meget usædvanlig, om overalt i noget Fald beviislig. Sædvanlig tilkjendegive de en Adskillelse af den følgende Satz fra det foregaaende, og efter denne Betydning maae man oversætte: desforuden regjerer Ptolemæus endnu over endeel af Phoenicien og s. v. Hessus har, efter min Formening, rigtig oversat det saaledes:

Præterea partemque tenet Phoenicidos oræ.

Er det da, vil man endelig spørge, overalt muligt, at Ægypten har indeholdt saa mange beboede Steder? Dette vil best kunne lade sig bedømme, naar man sammenligner Arealet af Ægypten med Arealet af Tydskland, og hint Antal af de beboede Steder i Ægypten med Antallet af dem i Tydskland. Arealet af Ægypten skatter Danville for omtrent 2500 □ Mile; Tydskland skattes for omtrent 12000. Arealet af Ægypten var altsaa omtrent en femte Deel af Tydsklands Areal. Efter Skanders Tabeller ere i Tydskland 2330 til 2350 Stæder, 3000 Flækker (Marktflecken) 95000 til 100,000 Landsbyer; i alt

105,000 til 106,000 beboede Steder. 33000 til 34000 ere heraf omtrent den tredie Deel. Paa denne Maade synes nu vel Proportionen af Befolkningen at forholde sig meget ulige til Arealen i begge disse Lande. Men, ved den langt større Frugtbarhed i Ægypten, og ved det ringere Tal af Nödvendigheder under det der værende Klima, kan man, efter Suszmilchs Grundsætninger, sikkert antage, at paa et lige stort Distrikt kunne i Ægypten leve togange saa mange Mennesker, som i Tydskland.

Jeg har sagt ovenfor, at Theokrit kunde have de af ham angivne Tal paa de beboede Steder af tilforladelige Kilder, af anstille Optællinger. Dette vide vi af Diodor (1, 31 og xvii, 52), som omtaler disse Tællinger, og de derover holdte Mandtalslister (*αναγραφαι*). Han siger udtrykkelig, at Antallet paa de beboede Steder under den første Ptolemæus udgjorde, i Følge Mandtalslisterne, over 30,000. Den samme Auctor beretter, at Antallet paa Folkemængden skattedes for 7 Millioner.

I en Tale, hvilken Kong Agrippa hos Flavius Josephus (de B. J. 11, 16, 4) holder til Jöderne, for at holde dem tilbage fra deres ubesindige Opstand imod Romerne, anfører han, at de til Kop-Skattens Svarelse optagne Mandtalslister udvise, at Ægypten indeholder  $7\frac{1}{2}$  Millioner Mennesker. I den hele Tale viser dens Forfatter saa mange og saa gode statistiske Kundskaber, at man aldeles ingen Grund har, til at kalde Troværdigheden af hans Beretninger i Tvivl. Naar vi antog Befolkningen af Tydskland at udgjöre 24 Millioner, saa er Forholdet af den forhenværende Folkemængde i Ægypten og den nærværende i Tydskland det samme, som mellem det forhenværende Antal af beboede Steder i det første Land

og det nærværende Antal af saadanne Steder i det sidste. Det gamle Ægypten forholder sig i begge Henseender til det nærværende Tydskland som 1 til 3.

Jeg har ovenfor paastaet, at Ptolemæerne havde vedligeholdt den ægyptiske Præstestand i sin gamle Forfatning og med alle sine Rettigheder, Deeltagelse i Lovgivningen undtagen. Denne Paastand maae jeg bevise, da en Lærd af stor Autoritet *b)* er af den Mening, at Præste-Collegierne for største Delen vare ophævede. Denne Mening er ikke allene usandsynlig, men den kan endog ved positive Beviser igjendrives. Dens Usandsynlighed fremlyser af Ægypternes religiøse Karakter, og af Ptolemæernes Klogskab. Ægypterne vare de ivrigste, de haardnakkenste Tilhængere af deres Fædrene-Gudstjeneste. De taalte alle Slags Underkastelser, men intet Indgreb i deres Religion. Dette Ægypternes bekjendte ubetvingelige Hang til deres Fædrene-Gudstjeneste havde uden Tvivl bevæget Ptolemæerne til at lade dem beholde denne, omendskjönt den i Persernes Öjne var en Afsky. Intet Folk i Alderdommen hadede og forfulgte alt, hvad der havde Skin af Afguderie, saa meget som Perserne. Derfor ödelagde de i Grækenland Templerne og mishandlede Gudernes Statuer. Ved det förste Indbrud i Ægypten, maatte Ægypternes saa vidt drevne Flerguderie være Perserne, de ivrigste Tilbedere af en eneste Guddom, et uudstaaeligt Syn; og man bör derfor ikke undre sig, at de i det förste fromme Raserie ödelagde Templerne, og at Persernes Monark, som man fortæller, selv med egen Haand nedlagde Ægypternes Hovedgud. Men Perserne saae, at Ægypterne vare uomvendelige, og at

a) Heyne in Censura et Auctario Prolusionis. Opp. Acad. 1. p. 112.

de, for at forebygge alle Opstande, maatte lade Ægypterne beholde deres Troe. At Perserne have dömt saaledes, udviser Fölgen. Den hele Ægyptiske Gudstjeneste blev vedligeholdt. Herodot, der kom til Ægypten under det persiske Herredömmе, beskriver den, som Öjenvidne. De förste Ptolemæer vare for kloge Monarker, til at foretage noget, som de vidste, ikke at have lykket Perserne; til at begynde paa noget, hvad for meget vilde have angrebet Ægypternes ömme Side. Men Diodors Vidnesbyrd (i 1ste B.) og Strabo's (i 17 D.) ophöjer min Paastand til Vished. Nästen ved en enhver Bye omtale de Præste-Collegierne, som endnu til deres Tider bestode der; de omtale Templerne og den i dem bestandig fortsatte Gudstjeneste. I Byen Heliopolis fandt Strabo den Bygning forfalden, hvor Præste-Collegiet havde boet; men Staden selv var paa Knæene. Dens tilfældige Forfald havde rimeligviis trukken Præste-Collegiets Undergang efter sig, og ikke nogen vilkaarlig Befaling af Monarken.

Ægypternes Hang til deres gamle Gudstjeneste, og Umuligheden i at bevæge Grækerne til at tage Deel i en, i deres Öjne, saa foragtelig Gudstjeneste, synes at have beskjeftiget den förste Ptolemæus's Politik. Han besad sikkert Klogskab nok til at forudsee de skadelige Fölger, som en saa modstridig Tænkemaade hos begge Nationer i Religions-Sager kunde have. Det synes mig, at hans Önske, at bringe begge Nationerne hinanden nærmere i deres religiöse Forestillinger, har bevæget ham til at indføre Serapis's Dyrkelse. En anden Bevæggrund lader sig ikke tænke hos en Monark, der rimeligviis var ophöjet over al Overtro af dette Slags. I hans Tidsalder havde Philosophernes Meninger udbredt sig over hele Grækenland, og der var neppe nogen Græker af Opdragelse, som



jo meer eller mindre afveeg fra den almindelige Mands Mening om denne Gjenstand.

De to Hovedsteder om Serapis's Indførelse i Ægypten, findes hos Tacitus (hist. iv, 83-84) og hos Macrobius (Saturn. 1, 7). Macrobius var en forskende lærd Mand, hvis Efterretninger fortjene at troes. Af disse Steder lære vi: at den nye Gud var saavel Grækerne som Ægypterne ubekjendt, før den Dröm, i hvilken Ptolemæus fik Befaling om hans Indførelse; at Ptolemæus maatte to Gange drömme sin Dröm; förend han kunde overbevise de ægyptiske Præster; at han vidste at drage Forstanderen for de Eleusinske Mysterier og Oraklet til Delphi ind med i sin Plan, for ved deres Anbefalelse at faae den nye Gud erkjendt af sine Græker i Ægypten; at han brugte despotiske Midler, for at hæve de ægyptiske Præsters Modsigelse, og at endelig dog de ægyptiske Præster ikke gave efter uden under visse Betingelser. Disse Betingelser havde til Hensigt, at bevare den oprindelig ægyptiske Gudstjeneste reen fra alle fremmede Tilsætninger. Grækerne bragte deres Guder blodige Offere, Ægypterne ikke, men ikkuns Virak og Bönner. Efter Ægypternes Begreber vanhelligedes deres Templer ved Blodsudgydelse. Imidlertid vare dog Offere nödvendige, naar ogsaa Grækerne skulde tage Deel i den nye Gudstjeneste. Ptolemæus og Præsterne bilagde da Sagen saaledes, at den nye Guds Templer ikke skulde anlægges i Stæderne, men uden for dem. Derved sparedes Ægypterne den daglige Beskuelse af det udgydte Blod i Templerne, og de vænnedes efterhaanden til at finde denne Brug mindre anstödelig. Selv det prægtige Serapis-Tempel i Alexandria stoed ikke i Byen, men paa en nærved liggende Høj.

*Vid. Sels. Skr. I Deel, II Hæfte.*

C

Hvad det var for despotiske Midler, som Ptolemæus anvendte, for at bringe de ægyptiske Præster til at give efter, er ubekjendt. Macrobius siger allene, de bleve af ham tvungne dertil, tyrannide Ptolemæorum pressi in cultum recipere coacti sunt. Gibbon (Cap. xxviii) siger, at de bleve vundne ved Monarkens Gavmildhed. Gibbon plejer ellers at bekræfte de Fakta, som han anfører, med Vidnesbyrd. Jeg vilde ønske, at han ogsaa ved denne Efterretning havde iagttaget samme gode Skik. Rimelig brugte Ptolemæus deels Tvang, deels Bestikkelse og deels nogle Grunde. Disse Grunde kunde være tagne af den Nödvendighed, som der var, at forebygge, at ikke to modstridige Arter af Gudsdyrkelse, af hvilke den ene forargede den herskende Nation, Grækerne, den anden den beherskede, Ægypterne, skulde opvække Fiendskab og Uroeligheder. Denne Hensigt syntes best at kunne opnaaes, ved at indføre en tredie Gudstjeneste, til hvilken de begge kunde vænne sig. Den Bestikkelse, som blev anvendt, var vel ikke af de grovere Slags, med Penge, men bestoed maaskee i at aabne Udsigt til nye Poster for Præsterne, som den nye Gudstjeneste kunde udfordre, og med hvilke Kongen kunde forbinde stor Anseelse og betydelige Indkomster. Hvad Truslerne angaaer, da har en Despot alt for mange Midler i sin Magt til at skrække Mennesker, til at man skulde behöve derover at yttre Formodninger.

Det er bekjendt, at Serapis, efterat han först var antagen, blev holdt for at nedstamme fra Apis. Gibbon siger, at de ægyptiske Præster vare komne hans Antagelse til Hjælp med et genealogisk Beviis for hans Herkomst. Denne Præsternes Tjenstfærdighed imod Monarkens Önske er sandsynlig; men et udtrykkeligt Vidnesbyrd derom er mig ikke bekjendt.

Ptolemæus maae for Resten enten virkelig selv have troet paa sin nye Gud, eller kuns have foregivet denne Troe, saa bör han dog regnes iblant Stifterne af nye Religioner eller dog af nye Arter af Gudstjeneste. Forresten gjorde hans nye Gud Lykke nok. Serapis blev med Tiden Hovedguden i Ægypten; hans Dyrkelse blev endelig ogsaa indført i Rom.

Den Glands, som saa fortrinlig omgiver de tre første Ptolemæers Navne, fremfor alle Alderdommens Konger, have de den Gunst at takke, hvilken de viste Videnskaberne og de Lærde. De af dem gjorde Foranstaltninger til Videnskabernes og Litteraturens Opkomst ere bekjendte, og ville blive uforglemmelige, om ikke ellers almindelig Barbarie og Uvidenhed skulde igjen indtage Verden. Her ville vi allene undersøge, om Fortjenesten for disse Indretninger tilhører udelukkende Ptolemæerne i den Grad, at de skulle, uden at have haft ægyptiske Mynstere for Öjne, have anlagt disse, og om Grækerne allene, eller ogsaa tillige Ægypterne have haft Deel i disse Indretninger?

De to Hoved-Indretninger vare Museet og Bibliotheket. Jeg troer af rimelige Grunde at maatte antage, at begge Dele vare Efterligninger af oprindelig ægyptiske Indretninger.

Museum var en stor Bygning med Boeliger for de deri optagne Lærde. Det var en Stiftelse med betydelige Indkomster, hvoraf hele Indretningen blev underholdt. I Bygningen var en stor Sahl med beqvemme Kathedre og Pladser for dem, som vilde holde Forelæsninger der, og for Tilhörerne. I en anden stor Sahl spiste de samtlige Medlemmer. Rundt om Bygningen vare Spadseregange, Alleer og bedækkede Gange, som ere nödvendige i de varme Lande til at spadsere i. Institutet havde en Præst til Forstander, som udnævntes til denne

Post af Kongerne, og siden, da Ægypten var bleven en Romersk Provins, af Kejserne (Strabo xvii, 794).

Det klosteragtige i denne Indretning gjør det sandsynligt, at den er bleven anlagt efter gamle ægyptiske Planer. Hos Grækerne finder man intet Spøer af dette Slags Stiftelser, Pythagoras's Skole undtagen; hvilken dog ikke blev oprettet i det egentlige Grækenland, hvor han i Begyndelsen vilde have anlagt den, men i Under-Italien, hvorhen han begav sig, da han ingen Bifald fandt i Grækenland. Men det er sandsynligt, at Pythagoras i Ægypten, hvor han var Præsternes Discipel, har faaet Smag paa saadanne munkeagtige Instituter.

Nogle Lærde, som have en udelukkende Forkjerlighed for Grækerne, ere komne paa det Indfald, at de Atheniensiske Prytaners offentlige Taffel har givet de første Ptolemæer Ideen til Museets Oprettelse og til Indretningen med det fælleds Bord for de deri værende Lærde. (Gronov. thes. Antiqv. Gr. T. viii. p. 2742). Hine Prytaners Taffel paa Statens Bekostning var en Slags offentlig Æresbeviisning. Prytanerne spiste tilsammen de Dage, paa hvilke de vare forsamlede i Forretninger; men de levede og boede ikke tilsammen i den samme Bygning. Hvorfor vil man ikke tiltroe Ptolemæerne den saa naturlige Fortjeneste, at de skulde have beholdt, efterlignet og maaskee forbedret de gode Indretninger, som de forefandt?

Det er ellers tilstrækkelig bekjendt, at saadanne Instituter vare ældgamle i Ægypten. Strabo (xvii, 806) saae endnu i Heliopolis, hvilket de Lærde holde for den samme Stad, som hos Moses hedder Ou, store Bygninger, hvori Præsterne, der gave Underviisning i Videnskaberne, havde boet med deres Discipler. Den Omstændighed, at en Præst var Forstander for Museet, giver vores Paastand end mere Sand-

synlighed. Hos Grækerne findes intet Exempel af noget lærd Institut under Opsigt af en Præst. Vel vare Forstanderne i Væddelegene hos Grækerne Præster, og nogle Alderdomsforskere c), som ere forblindede af deres Forkjærlighed for Grækerne, ville, at Museets Forstander har af den Aarsag været en Præst, fordi man ansaae de Lærde i Institutet som et Slags Kiempere, og deres Övelser og Disputationer som Væddeleeege for Forstanden. Men hvad Grækernes Væddeleeege angaaer, da vare Præsterne af den Aarsag Forstandere derved, fordi disse Leeege bleve anstille Guderne til Ære, og bleve betragtede som Handlinger henhørende til Gudstjenesten. Men sikkert bleve Philosophernes og Rhetorerens Forelæsninger, Övelser og Disputationer ikke anseete i Grækenland for saadanne.

Sandsynlig var Museets Forstander en Serapis-Præst; thi denne Gud synes Institutet at have været helliget. Paa denne Formodning leder en Indskrift, hvori en vis Asklepiades fra Alexandrien bliver kaldet en Myndling af den store Serapis og af Philosopherne i Museum. (Gronov. paa anf. St. S. 2762.)

Det græske Navn *Museum*, og den Omstændighed, at alle Lærde i Ægypten, som fra den første Ptolemæus af ere bekjendte, have græske Navne, bör ikke lade os troe, at disse Lærde og alle Medlemmer af Museet vare lutter Grækere. I hele Orienten, saavidt Grækernes Herskab strakte sig, var det bleven Mode, at ombytte de österlandske Navne med græske. Nogle mærkværdige Exempler herpaa ere anførte i min Afhandling over Aramæerne. I en gammel Geographie, som oprindelig er skreven paa græsk, men nu kuns er tilbage i en

c) Gronov. Thes. Ant. Gr. T. viii p. 2767.

latinsk Oversættelse, fortælles, at ofte i anstille Vædekampe imellem Grækerne og Ægypterne i Museet, ere de sidste befundne skarpsindigere og stærkere i Videnskaberne end Grækerne. Forfatteren af dette Verk legger endog til, at det er umuligt i nogen Videnskab at finde bedre Hoveder end iblant Ægypterne. Gronov. (paa anf. St. S. 2762) har opsat en liden Fortegnelse paa de Lærde, som fra Museet ere blevne bekendte; deri nævnes to med den Tilsætning, Ægypter. Gronov mener vel, at *Ægypten* betyder blot en, der er født i Ægypten, om han ogsaa er af græsk Herkomst. Men Grækerne kaldte sig paa alle Steder, hvor de endog vare fødte, Græker; og naar de derfor kaldte sig Ionier eller Asiater, saa skeete det ikke, for at skille sig fra den græske Nation overhovedet, men kuns fra de andre græske Folkestammer. Men i det oven anførte Sted af den gamle Geograph adskilles aabenbart Grækerne og Ægypterne ikke som særskildte Grene af den samme Nation, men som to særegne Nationer.

Det er sandt, at Præsterne i de gamle ægyptiske Stæder tabte efterhaanden, under de Fremmedes Herredømme, deres Iver for Videnskaberne, forsømte disse, og forfaldte til en fuldkommen Uvidenhed. Naar Strabo (xvii, 806) taler om de oven nævnte Præsteboliger i Heliopolis, saa tilføjer han, at Videnskabernes Studium der er gaaet under, og at man seer intet højere end Folk, som forstaaer sig paa Offerskikkene. Han omtaler en vis Chæremon af Præstestanden, som stoed i Udraab at være en stor Lærd. I forbigaaende bemærke vi, at vi i denne Chæremon har et aabenbart Exempel paa en indfødt Ægypter med et græsk Navn. Denne Chæremon var, som det synes, just for det store Rygtes Skyld, som han havde, udseet til at give den romerske Statholder Avlius Gal-

lus, da han kom til Haliopolis, Efterretninger og Forklaringer over de Oldsager, som der fandtes. Strabo, som var i Avlius's Følge, fandt denne Præst for hans Indbildskhed og Uvidenhed lige foragtelig.

Det andet berømte Institut for Videnskaberne, som blev anlagt under de første Ptolemæer, var Bibliotheket. Vel fortæller Plutarch, at Atheniensen Demetrius Phalereus havde gjort de første Forslage til at oprette dette. Men Plutarch er ikke selv Vidne i denne Sag, og anfører ingen, fra hvem han havde dette. Grækernes Forfængelighed kunde let have foranlediget dette Sagn. Det er bekjendt, at der alt under de gamle Konger af Ægypten vare anlagte offentlige Bibliotheker. Jeg troer ogsaa, at der i dette Bibliothek ikke blot samledes Værker i det græske, men ogsaa i det ægyptiske og andre österlandske Sprog. Gibbon (Cap. L. 1. n. 124) er af en anden Mening; Grækernes Foragt imod andre Nationer vilde ikke, mener han, have tilladt indiske og æthiopiske Værker Adgang hertil. Men de første Ptolemæers Videbegjærlighed var ophöjet over denne partiske Nationalsmag. Skribenten Ptolemæus's saa kaldte Kanon, hvori Fölgene af de babyloniske Monarker bliver saa ganske anderledes forestillet, end hos Grækerne, synes at bevise, at han derved har benyttet sig af österlandske Historieskrivere; uden Tvivl har han fundet disse i Bibliotheket.

Alexandrien prunkede med en Mængde Værker af græsk Bygningskunst. Det havde en Hyppodromus, et Stadium (en Rendebane), et Amphitheater, et Theater. Grækerne vare alt for meget vant til de Fornöjelser, som disse Steder forskaffede dem, at de skulle have, hvorhen de ogsaa bleve forplantede, villet undvære dem. Men det synes ikke, at Theatret

i Alexandrien har paa nogen Maade udmærket sig ved noget fortrinligt. De gamle Skribenters Taushed herom opvækker denne Formodning. Rimelig vare der flere Aarsager til, at Theatret i Alexandrien ikke berigedes med nye Mesterværker af de der værende Digtere; en saadan kan man af de Efterretninger, som endnu ere forhaanden, angive. Alexandrierne vare et meget sandseligt Folk; deres Smag var kuns i deres Ojne og Ören. Dandse og Instrumentalmusik vare deres Lidenskab; en Virtuos i disse Kunster kunde saaledes henrive dem, at de, istedet for vores nu brugelige Bravo, tilraabte ham *θεος και σωτηρ* (Gud og Frelseren) (Dio Prusias Orat. 32 ad Alexandrinos). Deres hele Liv var bestandig Smausen (Id. ibid.); begge Dele bevidner en Autor, som got kjendte dem, og har skildret deres Sæder. Men denne Aarsag forklarer ikke, hvorfor Theatret under de første Ptolemæer, som dog elskede de finere Aands-Forlystelser, ikke kom i Vejret.

Den anden Ptolemæus lod oprette Obelisker. Dette Faktum foranlediger et naturligt og ikke uinteressant Spørgsmaal. Da Ptolemæerne søgde paa alle muelige Maader at vise deres Storhed, og i intet Stykke ville lade sig overgaae af de gamle Konger, hvad kan vel have afholdt dem fra, at bygge Pyramider? Ingen vil dog paastaae, at de have havt for god Smag, til at opføre saadanne Stenmasser, hvorpaa intet, uden det Dristige i Foretagendet, er at beundre. Ptolemæerne vare gjærige efter Ære, og for den ærgjerrige har alt, hvad der er dristigt, en stor Tillokkelse. Skulde dertil Pyramiderne ikke være i Stand til at imodtage en smagfuld Bygningsmaade? Ptolemæerne havde saaledes ved Foretagendets Storhed kunnet naae, og ved Smagen i Udførelsen overgaae de gamle Konger.



Dersom den nye Hypothese var bevist, efter hvilken Pyramiderne ikke ved den blotte Kunst vare opførte, men oprindelig havde været Klipper, som de gamle Ægypter ikkuns havde givet den pyramidalske Form ved at borttage og siden tilhugge Siderne, og deri havde ladet udhule Kamre; saa vilde Svaret paa vores Spørgsmaal være let at finde. Man kunde da antage, at alle Klipper, som paa denne Maade kunde forarbejdes, vare allerede forvandlede til Pyramider, förend Ptolemæerne kom til Regjeringen.

Maae man derimod af overvægtige Grunde forkaste den nye Hypothese, bære Pyramiderne selv tydelige Mærker af, at de vare ene og allene Kunstens Værker; saa lader sig ingen Grund angive, hvorfor Ptolemæerne ikke ogsaa ved Opførelsen af saadanne Værker søgde at tilfredsstille deres Æresyge; med mindre de maatte have været af Agtelse for Aristoteles's Dom, som erklærer Pyramidernes Opbyggelse for et Foretagende af Tyranner.

Vi ville slutte disse Bemærkninger over Ægyptens Tilstand under Ptolemæerne med en Anmærkning over de til Ægypten forplantede Grækere Tænkemaade. Det er bekjendt, at der endnu ere Mynter forhaanden, paa hvilken baade Konger og Dronninger af den ptolemæiske Familie tillegges Titler af Guder og Gudinder. Grækerne overhovedet vare siden Alexanders Monarchie store Smigrere imod Kongerne; de indviede dem Lunde, Altere, Templer; de forgudede dem. Det er en antagen Mening, at Grækerne bleve forførte til dette Smigrerie ved de österlandske Nationers Exempel. Alligevel vare saavel Perserne som de gamle Ægypter langtfra at forgude deres Konger. Det var det fornemme Ceremoniel ved det persiske Hof, det var det dybe Bukken ved Audientsen, det var deres *προσκύψειν*,

Hvilket forledede Grækerne til den Fejltagelse, at Perserne viste deres Konger guddommelig Ære. Det er af en saadan Fejltagelse, at Æschylus i sin Tragædie fører en Perser frem, som kalder Darius, Persernes Gud *d*), og Atossa, Darius's Gemalinde og Xerxes's Moder, en Guds Gemalinde og en Guds Moder *e*). En Perser, som man havde oversat dette Sted, vilde have tilkiendegivet sin Afskye derover. Saaledes kan en Nation misforstaae den andens Sæder, og ubillig laste disse; saaledes kan den ligeledes af Misforstand paa en saadan Maade efterabe en i sig selv ikke ond Sædvane, at deraf fremkommer en, som er ond. Man seer, hvor meget man vilde have Uret i, at beskylde den Nation, som efterabes, for at have fordærvet den, som efteraber dem. Alligevel begaaes denne Uretfærdighed ofte.

*d*) *περσων Σουσιγενηθεον.* Æschyli Pers. v. 646.

*e*) *θεου μεν ευνατειρα περσων, θεου δε και μητερα.* Ibid. v. 157.

